

principio cap. seq., faciet mentionem de bellis Persarum, et Greecorum ad invicem.

MENOCIUS.

NUNQUID SCIS QUARE VENERIM AD TE? ET NUNG REVERTAR UT PRÆLIER ADVERSUS, etc. Ut disponent, et in ratione dicent, nam huc ad te advolavi, ut que futura sunt indicare tibi; verum quia negotium adhuc infectum reliqui, et multum est quod agam, revertar præfaturus.

CUM EGO EGREDEREM. Ut venirem ad te.

APPARUIT PRINCEPS GRÆCORVM VENIENTIS. Angelus Græciæ et Macedonie preses. Quid voluerit princeps hic, aut postulaverit, incertum; credidimus eum idem spectasse, quod præses Persarum, ut scilicet Judæi non redirent in patriam, sperabat enim aliquam spiritualem communitatem olim perceptores Græcos, cum regnum Persarum (quod illum non latebat) in Macedonum potestatem venisset.

TIRINUS.

NUNQUID SCIS QUARE VENERIM AD TE? Videris id ignorare. Sed partim jam dixi, partim dicam iterum prolixius et specialius. Sed prius revertar ad te tribunal, ut iste prælium inchoatum perficiam: video enim gravius mihi certamen ab illo imminere postquam auxilio illi adventit angelus princeps Græcorum, qui me ad te egrediente, ad tribunal advenit, ut junctis viribus causam suam adversum me et vos urgant. Omnes enim in hac causa mibi adversantur, uno excepto Michaeli principe vestro, et totius Ecclesiæ preposito, ut supra dixi: Rationes enim omnes ibidem a principe Persariorum prolatæ, tangentes etiam principem Græcorum, et alios angelos aliorum regnum.

CAPUT XI.

1. Ego autem ab anno primo Darii Medi, staham ut confortaretur et roboretur.

2. Et nunc veritatem annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres reges stabunt in Persia, et quartus dicitur opibus nimis super omnes: et cum invulneri diuitiis suis, concitat omnes adversum regnum Græciae.

3. Surget vero rex fortis, et dominabitur potestate mutua: et faciet quod placuerit ei.

4. Et cùm susterit, conteretur regnum ejus, et dividetur in quatuor ventos coli: sed non in posterius ejus, neque secundum potentiam illius, quia dominus est: lacaberat enim regnum ejus etiam in extermos, exceptis his.

5. Et confortabit rex austri: et de principibus ejus prævalebit super eum, et dominabitur ditione: multa enim dominatio ejus.

6. Et post finem annorum fœderabuntur: filia regis austri veniet ad regem aquilonis facere amicitiam, et non oblinabit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus: et tradutor ipsa, et qui aduxerunt eam, adolescentes ejus, et qui confortabant eam in temporibus.

7. Et stabit de germine radicum ejus plantatio: et veniet cum exercitu, et impredictor provinciam regis aquilonis, et abutetur eis, et obtinebit.

tutelares: unde mirum non est omnes unanimiter eamdem Gabrieles causam impugnasse. Ne qui ergo novi motus exurgant, ad divinum tribunal causam meam peracturus propero. Primi tamen,

ETRANUS.

VERS. 21. — VERUMTAMEN, id est, antequam revertar recedendo a te.

ANNUNTIABO, etc., in presentia Dei mei revelata, qua revelatio est quedam impressio divinae scientie. Annuntiabo, inquam, tibi illa que desideras scire.

ET NEMO EST, etc., seifcet que spectant ad promotionem populi Israel.

NISI MICHAEL, etc. Quia siue dictum est, Michael erat princeps synagoga generat.

MENOCIUS.

QUOD EXPRESSUM, etc. Scripturam veram vocat divinum decretum.

NISI MICHAEL PRINCEPS VESTER, populi Iudaici praeses.

TIRINUS.

ANNUNTIABO TIBI QUOD EX Hunc à Deo decretum, et expressum est in scriptura veritatis, id est, in libro prædestinationis et voluntatis divinae, qua verissima, infallibilis et immutabilis est scriptura. In hac porro scripta sunt haec tria, primitum, remittendum ex voto tuo in patriam reliquias etiam Judæos, templumque, et urbem Jerosolymam post patrum vestris instaurandum; secundum, variis casus obvientibus populo Persico, qui vos jam suo simufovet: tertium, variis item regibus Græcorum, at quibus longè aevum exercitabimini, maximè verò ab Antiocho Epiphane, ejusque antitypo Antichristo. Sed de his capite sequenti.

CHAPITRE XI.

1. Pour moi, dès la première année de Darius de la race des Médés, j'ai travaillé pour l'aider à s'établir et à se fortifier:

2. Mais maintenant je vous annoncerai la vérité. Il y aura encore trois rois en Perse: le quatrième s'élèvera par la grandeur de ses richesses au-dessus de tout; et lorsqu'il sera devenu si riche, il animera tous les peuples contre le royaume des Grecs.

3. Mais il s'élèvera un roi vaillant qui domaira avec une grande puissance, et qui fera ce qu'il lui plaira.

4. Et après qu'il sera le plus affermis, son royaume sera détruit; et il se partagera vers les quatre vents du ciel. Il ne passera point à sa postérité, et ne conservera point la même puissance qu'avait eue ce premier roi; car son royaume sera déchiré, et il passera à des princes étrangers, sans compter ces quatre.

5. Et le roi du midi se fortifiera; mais l'un de ses princes sera plus puissant que lui: il dominera sur beaucoup de pays, car son pouvoir sera grand.

6. Quelques années après, ils feront alliance ensemble; et la fille du roi du midi viendra vers le roi de l'aquilon pour s'allier à lui; mais elle ne s'établira point par un bras fort; et sa race ne subsistera point: elle sera livrée elle-même, avec les jeunes hommes qui l'avaient amenée, et qui l'avaient soutenue en divers temps.

7. Mais il sortira un rejeton de la même tige, lequel viendra avec une grande armée, entrera dans les provinces du roi de l'aquilon, y fera de grands ravages, et s'en rendra maître.

8. Insuper et deos eorum, et sculptilia vasa quaque pretiosa argenti et auræ, captiva ducet in Ægyptum: ipse prævalebit adversus regem aquilonis.

9. Et intrabit in regnum rex austri, et reverterat ad terram suam.

10. Filii autem ejus, provocabunt, et congregabunt multititudinem exercitum plurimorum: et venient properans, et inundans: et reverterat, et concitatibit, et congregabunt cum robore ejus.

11. Et provocatus rex austri egredietur, et pugnabit adversus regem aquilonis, et preparabit multititudinem nimiam, et dabitur multitudo in manu ejus.

12. Et capiet multitudem, et exaltabitur eos: et dejecti multi milia, sed non prævalebit.

13. Convertetur enim rex aquilonis, et preparabit multitudinem multo majorum quam prius: et in fine temporum annusque venit properans, cum exercitu magno et opibus nimis.

14. Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem austri: filii quoque prævaricatorum populi ut exaltentur ut implant visionem, et coruent.

15. Et veniet rex aquilonis et comportabit aggrem, et capiet urbes ministrantes; et brachii austri non sustincent, et consurgent electi ejus ad resistendum, et non erit fortitudo.

16. Et faciet veniens super eum iuxta placitum suum, et non erit qui stet contra faciem ejus: et stabit in terra incolytæ, et consumetur in manu ejus.

17. Et ponet faciem suam ut veniat ad tenendum universum regnum ejus, et recta faciet cum eo; et filium feminarium dabit ei, ut ervertat filium; et non stabit, non illus erit.

18. Et convertit faciem suam ad insulas, et capiet multas: et cessare faciet principem opprobrii sui, et opprobrium ejus convertetur in eum.

19. Et convertit faciem suam ad imperium terrarum, et impingeat, et corrueat, et non inventetur.

20. Et stabit in loco ejus viiissimum, et indigne decore regio: et in paucis diebus conteretur, non in furore, nec una morte violenta, ni dans un combat.

21. Et stabilit in loco ejus despactus, et non tribuet ei honor regius; et veniet clam, et obtinebit regnum in fraudulenta.

22. Et brachia pugnantis expugnabunt à facie ejus, et conterentur: insuper et dux feederis.

23. Et post amictias, cum eo faciet colum: et ascendat, et superabat in modico populo.

24. Et abundantes et uberes urbes ingreditur: et faciet que non fecerunt patres ejus, et patres patrum ejus: rapinas, et prædam, et divitias eorum dissiperat, et contra firmissimas cogitationes inhibet; et hoc usque ad tempus.

25. Et concitatibit fortitudo ejus et cor ejus adversum regnum austri in exercitu magno: et rex austri provocabit ad bellum multis auxiliis, et fortibus opibus, et non stabunt, quia inibunt adversum eum consilia.

8. Il emmènera en Egypte leurs dieux captifs, leurs statues et leurs vases d'argent et d'or les plus précieux; et il ramènera toutes sortes d'avantages sur le roid de l'aquilon;

9. Et le roid du midi entrera dans son royaume, et reviendra ensuite dans son pays.

10. Les enfants du roid du septentrion s'agirront et lèveront de puissantes armes; et l'un d'eux marchera avec une grande vitesse, comme un torrent qui se déborde: il reviendra ensuite, et étant plein d'ardeur, il combattrà contre les forces de l'Egypte.

11. Le roid du midi étant attaqué, se mettra en campagne, et combattrà contre le roid de l'aquilon: il lèvera une grande armée, et les forces nombreuses lui seront livrées entre les mains;

12. Il en prendra un très-grand nombre, et son cœur s'élèvera. Il en fera passer plusieurs milliers au fil de l'epoc; mais il ne prévendra pas.

13. Car le roid de l'aquilon viendra de nouveau; il rassemblera encore plus de troupes qu'aparavant; et après un certain nombre d'années, il s'avancera en grande hâte, avec une armée nombreuse et une grande puissance.

14. En ces temps-là plusieurs s'élèveront contre le roid du midi. Les enfants de ceux de votre peuple qui ont violé la loi du Seigneur s'élèveront aussi pour accomplir une prophétie, et ils tomberont.

15. Et le roid de l'aquilon viendra, et il fera des terrasses et des remparts, et il prendra les villes les plus fortes; et les bras du midi n'en pourront soutenir l'effort; ses plus vaillants s'élèveront pour lui résister, et ils se trouveront sans force;

16. Il fera contre le roid du midi tout ce qu'il lui plaira; et il ne se trouvera personne qui puisse subir devant lui. Il entrera dans la terre célèbre, et elle sera abattue sous sa puissance.

17. Il s'affermira dans le dessin de venir s'emparer de tout le royaume du roid du midi. Il feindra de vouloir agir de bonne foi avec lui; et il lui donnera en mariage sa fille d'une excellente beauté, afin de le perdre; mais son dessin ne lui réussira pas, et elle ne sera point pour lui.

18. Il se tournera contre les îles, et il en prendra plusieurs: et il arrêtera le prince qui doit le convrir d'approche; et la honte dont il courrait les autres rebombera sur lui.

19. Il reviendra de nouveau dans les terres de son empire, où il trouvera un piège; il tombera et il disparaîtra pour jamais.

20. Un homme très-méprisable et indigne du nom de roid prendra sa place; et il perira en peu de jours, non par une mort violente, ni dans un combat.

21. Un prince méprisé lui succédera; on ne lui donnera point le titre de roid, mais il viendra en secret; et il se rendra maître du royaume par ses artifices.

22. Un prince combattant contre lui, fera devant lui; et ses grandes forces seront détruites; comme aussi le chef de l'alliance;

23. Et après avoir fait amitié avec lui, il le trompera; il s'avancera, et se l'assujettira avec peu de troupes.

24. Il entrera dans les villes grandes et riches; et il fera ce que ne firent jamais ses pères, ni les pères de ses pères; il dissiperá leur butin, leurs dépouilles et leurs richesses; il formera des entreprises contre leurs villes les plus fortes; mais cela ne durera qu'un certain temps;

25. Sa force se réveillera, et son cœur s'animera contre le roid du midi, avec une grande armée; et le roid du midi sera provoqué à la guerre par des secours nombreux et puissants; mais ils ne demeureront pas fermes, parce qu'ils feront des entreprises contre lui.

26. Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercitusque ejus opprimitur, et cadent interfici plurimi.

27. Duximus quoque regum cor erit ut maleficiant, et ad mensam unam mendacium loquuntur, et non proficiunt: quia adhuc finis in aliud tempus.

28. Et revertetur in terram suam cum opibus multis, et cor ejus adversum testamentum sanctum, et faciet, et revertetur in terram suam.

29. Statuto tempore revertetur, et veniet ad austrum, et non erit priori simile novissimum.

30. Et venient super eum trices et Romani: et percueriet, et revertetur, et indignabitur contra testamentum sanctuarium, et faciet: reverteturque, et cogitabit adversus eos qui dereliquerunt testamentum sanctuarium.

31. Et brachia ex stabunt, et polluent sanctuarium fortitudinis, et auferent iuge sacrificium; et dabunt abominationem in desolationem.

32. Et impi in testamentum simulabunt fraudulenter: populus autem sciens Deum suum, obtinet, et faciet.

33. Et docit in populo, docebunt plurimos: et ruent in gladio, et in flammam, et in captivitate, et in rapiunt dierum.

34. Cuncte correrint, sublevabuntur auxilio parvulo: et applicabunt ei plurimi fraudulenter.

35. Et de eruditis ruent, ut conflent, eligantur, et dealbent usque ad tempus praefinitum, quia adhuc aliud tempus erit.

36. Et faciet iuxta voluntatem suam rex: et elevabitur, et magnificabitur adversus omnem deum: et adversus Deum deorum loqueretur magnifica: et dirigeret, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe est definitio.

37. Et deum patrum suorum non reputabit: et erit in concupiscentia feminarum, nec quemquam devrum curabit: quia adversum universa consurgit.

38. Deum autem Maozim in loco suo venerabitur: et deum quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, et argento, et lapide pretioso, robusque pretiosis.

39. Et faciet ut muniat Maozim cum deo alieno, quem cognovit, et multiplicabit gloriam, et dabit eis potestatem in multis, et terram dividat gratuitu.

40. Et in tempore praefinito praealibetur adversus eum rex austri, et quasi tempestas veniet contra illum rex aquilonis in curribus, et equitibus, et in classe magna, et ingredieretur terras, et conteret et perturbiat.

41. Et introibit in terram gloriosam, et multa corrivent: haec autem sola salvabuntur de manu ejus, Edom, et Moab, et principium filiorum Ammon.

42. Et mettet manum suam in terras; et terra Egypti non effugiet.

43. Et dominabitur thesaurorum aurum et argenti, et in omnibus pretiosis Egypti: per Libyam quoque et Aethiopiam transbit.

26. Et eorum qui mangent de son pain le ruineront: son armée sera accablée, et un grand nombre des siens sera mis à mort.

27. Ces deux rois auront le cœur attentif à se faire du mal l'un à l'autre: assis à la même table, ils diront des paroles de mensonges; mais ils ne réussiront pas dans leurs dessins, parce que la fin est fixée à un autre temps.

28. Et il retournera en son pays avec de grandes richesses; son cœur formera des dessins contre l'alliance sainte; il les exécutera, et retournera en son pays.

29. Il retournera au temps prescrit; et il reviendra vers le midi, mais son dernier état ne sera pas semblable au premier.

30. Les Romains viendront contre lui sur des vaisseaux; il sera abattu, il retournera en son pays; et il concevra une grande indignation contre l'alliance du sanctuaire, et il agira contre elle, et il formera des conseils contre ceux qui avaient abandonné l'alliance du sanctuaire.

31. Des hommes puissants soutiendront son parti, et ils violeront le sanctuaire du Dieu Fort; ils feront cesser le sacrifice perpétuel; et ils mettront dans le temple l'abomination de la desolation.

32. Et les impies envieront la sainte alliance useront de déguisement et de fections; mais le peuple qui connaît son Dieu, s'attachera fermement à sa loi, et fera ce qu'elle ordonne.

33. Ceux aussi qui seront savants parmi le peuple, en instruiront plusieurs; et ils tomberont par l'épée, par la flamme, par la captivité, et par des brigandages qui dureront plusieurs jours.

34. Pendant ces ruines et ces morts, ils seront un peu soulagés par le moyen d'un petit secours; et plusieurs se joindront à eux par une alliance feinte.

35. Il y a en sur d'entre eux qui seront savants qui tomberont dans de grands maux, afin qu'ils passent par le feu, et qu'ils deviennent purs et blancs de plus en plus, jusqu'au temps prescrit, parce qu'il y aura encore un autre temps.

36. Le roi agira selon qu'il lui plaira: il s'élèvera, et il parlera avec orgueil contre tout dieu; il parlera insolument contre le Dieu des dieux: et il réussira, jusqu'à ce que la colère soit accomplie, parce qu'il a été ainsi arrêté.

37. Il n'auroit aucun égard au dieu de ses pères; il sera dans la passion des femmes: il ne se soucierra de quel dieu qu'il se soit, parce qu'il s'élèvera contre toutes choses.

38. Il révélera le dieu Maozim dans le lieu qu'il lui aura choisi; et il "honora" avec l'or, l'argent, les pierres précieuses, et tout ce qu'il y a de plus beau, ce dieu que ses pères ont ignoré.

39. Et il fortifiera Maozim avec un autre dieu étranger qu'il a connu: il les élèvera à une grande gloire; et il leur donnera beaucoup de puissance; et il partagera la terre gratuitement.

40. Le roi du midi combattrait contre lui au temps qui a été marqué; et le roi de l'aquilon viendrait contre lui comme une tempête, avec une multitude de chariots, et de gens de cheval, et avec une grosse flotte; il entrera dans ses terres; illes ravagera toutes, et il passera au travers de son pays.

41. Il entrera ensuite dans le pays de gloire; et plusieurs provinces seront ruinées: ces pays-là seuls seront sauvés de ses mains, Edom, Moab, et les premières terres des enfants d'Ammon.

42. Il étendra sa main contre les provinces; et le pays d'Egypte n'échappera point.

43. Il se rendra maître des trésors d'or et d'argent, et de tout ce qu'il y a de plus précieux dans l'Egypte; il passera aux travers de la Libye et de l'Aethiopie.

44. Et fama turbabit eum ab oriente et ab aquilone: et veniet in multitudine magna, ut conterat et interficiat plurimos.

45. Et fit tabernaculum suum Apadno inter mari, super montem inclutum et sanctum: et veniet usque ad summum eius; et nemo auxiliabitur ei.

VARIETAS LECTIONUM. A vers. 1 ad 5.

Sept. Surgit rex potens.

Syri. Surgit rex potentissimus Alexander primus Philippi filius.

4. — Vulg. Ego autem ab anno primo Darini Medi staham ut confortaretur et roboretur.

Arias. Ad roborandum eum.

Tigur. Persam persto ut eum juvem, et subsidio sim.

Sept. Stabam ad robur et fortitudinem.

Syr. Surrexit ad adjuvandum me.

Arab. Cum viribus et potentia superaverim, etc.

2. — Vulg. Et nunc veritatem annubiliabo tibi. Ecce adiuvare tres reges stabunt in Perside, et quartus diabolus opibus nimis super omnes: et cùm invulnerabilis divitis suis, concitat omnes adversum regnum Graecie.

Arias. Suscitabit omnes cum regno Javan.

Sept. Insurgit super omnia regna Graecorum.

Arab. Stabat in omnibus regnis Graecorum.

Syr. Cùmque evaserit magna in patria sua.

3. — Vulg. Surgit vero rex fortis, et dominabitur potestate multi, et faciet quod placuerit ei.

Arias. Multa dominatio illius faciet secundum voluntatem suam.

Vatab. Obtinebit maximum imperium.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

Vers. 1. — Ut confortaretur et roboretur; ali: Ut eum juvem, et subsidio sim, scilicet Michael, qui venerat ad me confortandum. 2. Concitat omnes adversus regnum Graecie; Sept. explicavit: Insurgit super regna omnis Graecorum; ad eis belum inferendum. 5. Surgit rex fortis; Syri. explicavit nomen ejus: Surgit rex potentissimus Alexander primus Philippi filius. 4. Et cùm steterit; ali: Secundum stare ipsum, cùm scilicet ad summum pervenerit, ita ut non amplius crescere videatur. Hanc vim habet hic standi verbum.

Conterat regnum ejus; ali: frangetur, quia regnum Alexandri quasi vas confringendum, vel in quatuor minoria regna communindum erat. Dividetur in quatuor ventos caeli; ali: Ad quatuor cardines, id est, in quatuor regna, quaque praecipua partes mundi spectantia. Lacerabitur ejus regnum; ali: explicabitur: sic enim est. Hebr. 12. quod propriè significat extirpabitur, quasi dicat: Ab ejus stirpe in alios devolvetur. Dominabitur ditione; ali: Dominatio ejus, dominatio magna, id est, multum dominabitur.

ANNOTATIONES.

LITERATURUS.

Vers. 4. — Ut confortaretur et roboretur; ali: Ut eum juvem, et subsidio sim, scilicet Michael, qui venerat ad me confortandum. 2. Concitat omnes adversus regnum Graecie; Sept. explicavit: Insurgit super regna omnis Graecorum; ad eis belum inferendum. 5. Surgit rex fortis; Syri. explicavit nomen ejus: Surgit rex potentissimus Alexander primus Philippi filius. 4. Et cùm steterit; ali: Secundum stare ipsum, cùm scilicet ad summum pervenerit, ita ut non amplius crescere videatur. Hanc vim habet hic standi verbum.

Conterat regnum ejus; ali: frangetur, quia regnum Alexandri quasi vas confringendum, vel in quatuor minoria regna communindum erat. Dividetur in quatuor ventos caeli; ali: Ad quatuor cardines, id est, in quatuor regna, quaque praecipua partes mundi spectantia. Lacerabitur ejus regnum; ali: explicabitur: sic enim est. Hebr. 12. quod propriè significat extirpabitur, quasi dicat: Ab ejus stirpe in alios devolvetur. Dominabitur ditione; ali: Dominatio ejus, dominatio magna, id est, multum dominabitur.

MEMORIAS.

enum multum honoravit, et eum de lacu leonum liberavit, ut dictum est sup., c. 6. Et hoc etiam dicit Glossa interlinearis. Sed hoc non videtur verum, quia verba immediatae precedentia sunt verba anglie loquentis Danieli, ut visum est. Similiter verba immediate sequentia, quae copulantur ad ista per dictiōnē copulatiā, ut videatur. Et idē dicendum est, quid ista sunt verba anglie loquentis cum Danièle, qui offerebat preces Danielis coram Deo, ut visum est; et idē sicut Daniel stabat, pro confirmatione Dariorando pro ipso, ita similiter angelus preces Danielis offerendo, et etiam aliis modis, quia efficacior est virtus angelii quam hominis.

MENOCIIUS.

Ego autem, etc., sunt angeli verba; sententia est: Ego curavi ab initio ut regnum à Chaldeis transferret ad Medos et Persas, sciebam enim eos Iudeis be-

nevolos futuros, et eis facturos potestatem, ut redirent
in patriam.

STABAM, etc., Danielem adjivi, ut in regno Babylonis
confirmaretur et roborearetur.

TIRANUS.

Ego Gabriel jam inde ab ANNO PRIMO DARI MEDI STABAM urgens, et procurans ut in accepto regno Babylonico confortaretur, roborearetur et stabiliretur. Sciebam enim illum, ut et Cyrus, Judeis fore benevolum, cosque e captivitate in patriam remissurum. Ita Theodoreus et Hebrai.

LYRANUS.

VERS. 2. — ET NUN VERITATEM, etc., Danieli, scilicet de regno Medorum et Persarum. Sequitur :

ECCE ADIUC TRES. Primus fuit Cyrus, qui successit predicto Dario avunculo suo; secundus fuit Cambyses filius Cyri; tertius fuit Darius filius Hystaspis, in cuius anno sexto consummatum est templum, ut habetur 2 Esdras 7, secundum computationem Latinorum supradictam, c. 9, et improbatum. Vocant autem huc reges Persidi, quia licet esset unum regnum Medorum et Persarum, tamen Cyrus, qui tunc regnabat, translusterat caput monarchie ad Persas, a quibus primò fuerat promotus. Ista autem visio facta est Danieli anno tertio Cyri, ut videret in prime, c. 10.

ET QUARTUS. Iste fuit Xerxes filius Darii, secundum Latinos, qui fuit potissimum respectu predecessorum, et vi armorum subjugavit Graeciam regno Persarum. Et hoc usque ad tempora Alexandri magni, qui propter hoc postea contra regem Persarum belavit. Et hoc est quod dicitur hic.

ET CUM INVALIDERIT, predictus Xerxes rex Persarum.

CONCIBIT OMNES, scilicet quos poterit invenire.

ADVERSUS REGNUM GRECIAE, quod sibi subjugavit. Licet autem post ipsum Xerxem fuerint plures alii reges in Perside, secundum Latinos, scilicet 9 usque ad Alexandrum magnum, qui interfecit Dario, Monarchiam Persarum translati ad Graecos: tamen Angelus loquens Danieli illos omittit, quia iste Xerxes dedit occasionem Graecis bellandi contra Persas. Secundum vero opinionem Hebreorum, quan supra secutus sum, c. 9, tanquam iudicio meo veriorum, primus quatuor regum Persidis de quibus fit hic mentio fuit Cyrus. Secundus vero Cambyses filius eius; tertius Assuerus maritus Esther; quartus vero Darius filius Assueri, quem debellavit Alexander magnus, et quod repetebat ab eo tributum, confidens in potentia sua et divinitate. Et sic non oportet dicere, quod angelus omiserit aliquem de regibus Persarum a tempore Cyri usque ad Alexandrum magnum; secundum enim computationem Latinorum, Mardonius fuisse 217 annorum quando fuit exaltatus ab Assuro, ut ostensum est super, c. 9, quod videtur impossibile, ut ibi dictum est.

MENOCRUS.

QUARTUS, Xerxes, qui Graeciae bellum intulit.

ECCE ADIUC TRES REGES POST CYRUM STABENT IN PERSIDE. Primus erit Cambyses, Cyri filius; secundus Smertes Magnus; tertius Darius, Hystaspis filius, Estherae maritus, qui anno secundo regni sui potestatem Judaeis faciet intermissam templi fabricam repetendi, multisque aliis beneficiis ipsos afficiet; quartus Xerxes, Darii filius, utratur opibus nimis superbae omnes predecessores suos: numerabit in exercitu suo, quem adversus Graecos, sed infrae succcessu educet, decies (neque enim ausim dicere, quod dicit Cornelia à Lapide, trices) centena armatorum milia, naues decem milia, Cornelius decies centena milia; Justinius, Thucydides, Herodotus, et alii non conveniunt in certo numero. In hoc adversus Graecos infelici bello continuabunt religui novem reges Persici, quos singulos recensere non est opus; habes recensitos in Chronico, cap. 37. Ultimo vero, nempe Dario Condomanus imperante, transferetur monarchia à Persis ad Graecos. Nam tunc est Graeca.

LYRANUS.

VERS. 3. — SURGET VERO REX FORTIS. Hic consequenter ponitur ortus regni Graecorum quantum ad monarchiam, quia ante erat regnum, de qua monarchia processit Antiochus illustris radix peccati, qui fuit figura Antichristi. Et dividetur in duas partes, quia primò tractat de regno Alexandri, qui fuit primus rex, ut supra dictum est, e. 8, secundò de regnis duorum posteriorum ejus, scilicet Syrie et Egypti, ibi : Et confortabitur rex Austr. Dicit ergo sic : Surget vero, in Graecia.

REX FORTIS, scilicet Alexander magnus.

ET DOMINABILITATIS POTESTATE MULTA, quia multa regna sibi acquisivit.

ET FACIT, etc., contra regnum Persarum.

TRINUS.

SURGET REX FORTIS, Alexander Macedo, qui, superato pluribus preliis Dario, dominum totius Asiae, et magna pars Africae, atque Europa sibi vindicabit. Sed vix sexennio fructibus monarchie frustar, morte violentia et repentina sublatus est vivis, ut dixi c. 8, v. 8, et fuisse in Chronico. Ergo.

LYRANUS.

VERS. 4. — ET CUM STETERIT, scilicet in robre potente, et atatus suo.

CONTERET REGNUM, etc., quia mortuus est veneno, cum esset adhuc in flore juventutis suæ et potentie, ut supra vistum c. 8.

ET DIVIDETUR, scilicet regnum ejus.

IN QUATUOR VENTOS, etc., id est, in quatuor rega, quae sita sunt ad quatuor principales partes mundi respectu Jerusalem; quia sicut supra dictum est, Ptolomeus Lagi filius successit sibi in Egypto, quae est ad Meridem respectu Jerusalem, proper hoc in sequentibus rex Egypti vocatur rex Austr.; Seleucus successit sibi in Syria, quae est magis ad Aquilonem respectu Jerusalem, proper quo in sequentibus rex Syriae vocatur rex Aquilonis; Philippus autem frater Alexandri successit sibi in Macedonia, et Graecia, quae

est magis in Occidente; Antigonus autem successit sibi in Asia, quae est magis in Oriente. Ex istis autem quatuor partibus mundi, oritur quatuor principales venti, id est regnum Alexandri dicitur hic divisum in quatuor ventos coeli.

SED NON IN POSTEROS, scilicet in filios ejus, quia Alexander non habuit filios, et si habuit, non regnarebunt post eum.

NEQUE SECUNDUM POTENTIAM, etc., quia nullus de successoribus Alexandri fuit aequalis sibi in potestate, unde sequitur.

LACEREBITUR ENIM, etc., quia multa nationes recesserunt monarchia, ipso mortuo, et multi etiam alii, quā isti quatuor praedicti, imponerunt sibi diademata; et hoc est quod dicitur.

ETIAM IN EXTERNO. Hoc est, minores quam sunt quatuor praedicti, dividetur regnum ejus; sed quia nulla regna istorum steterunt exceptis quatuor praedictis, id est subditur.

EXCEPTIS HIS, scilicet praedictis quatuor.

MENOCRUS.

CUM STETERIT, cum ad summum pervenerit, ita ut amplius crescere non posse videatur.

DIVIDETUR IN QUATUOR, etc., nam Egypti regnum, quod est ad Meridem, occupabit Ptolomeus; Syria et Babylonis, quae ad Septentrionem, Seleucus; Asia, et Ponti; quae ad Orientem, Antigonus; Macedonia, ad Occidentem, Philipus cognomen Aridaeus.

SED NON IN POSTEROS EIS; non enim ejus filii post eum regnauerunt, sed duodecim primi duces, ex quibus deinde quatuor potentes, quos nominamus, omnem dominationem ad se traxerunt, cum potestate regis regi etiam insigni assumentes.

NEQUE SECUNDUM, etc. Alexandre minus potentes.

EXCEPTIS HIS, præter hos memoratos, qui præcipue fuerunt, nam tempore imperii Alexandri tenuerunt Lysimachus, et alii quidam.

TRINUS.

CUM VIX STETERIT, conteretur regnum ejus; nam dissecabitur, et dividetur in quatuor ventos coeli, ut c. 8, v. 8, dicit : **SED NON IN POSTEROS**, id est, filios ejus. Nam ficit filium unum sibi cognominem reliquum, et, ut quidam volunt, etiam secundum: hi tamen à Cassandro coramdicto tute regno exclusi, immo ē vivis sublati sunt, ut dixi in Chronico. Ergo regnum omne Alexandri in quatuor discordum partes nobiliiores, cessit quatuor extermis ejus ducibus, de quibus c. 7, v. 6. **ET EXCEPTIS HIS**, partem aliquam imperii tenuerunt Perdiccas, Craterus, Lysimachus, Arsaces, et quidam alii. Sed pre omnibus.

LYRANUS.

CONFORTABITUR REX AUSTRI, nomen Ptolomeus Lagi, primus post Alexandrum Egypti rex (inquit S. Hieron.), eisque successores ali reges Egypti, que Judea ad Austum, sive Syria, et reliqua Asia ei est ad Aquilonem; unde Seleucus ejusque posteri reges Asiae passim hic vocantur reges Aquilonis, sicut reges Egypti reges Austr. De utriusque fusi egi in Chronico. De duobus porrò solis his Egypti et Asiae regibus hic agit Gabriel, quia hellorum per hos gerendorum par-ticipes futura erat Judea, media inter utroque, per-

dictum est. Post mortem autem Alexandri magni regnum Egypti, et regnum Syriae, habuerunt bellum ad invicem sub multis regibus sibi succedentibus, ut videbatur. Filii autem Israel in medio positi erant parvae virtutis respectu istorum; et aliqui de populo Israel favebant aliquando regi Egypti, aliquando regi Syriae; id est occasione hujus rex Egypti aliquando debellabat filios Israel, quia favebant suo adversario; et eadem ratione aliquando rex Syriae debellabat eos, et modo subjecabantur uni, modo alteri; id est de istis duobus regibus populum Israel successivè affligebat Angelus Danieli, qui desiderabat scire statum populi sui. De aliis autem duobus regibus scilicet Asia et Macedonia facit; quia parvum, aut nihil habuerunt cum Judæis agere. Ad maiorem autem evidentiam litteræ sequentis describuntur hic in figura subscripta reges Syriae ex una parte, et reges Egypti ex altera usque ad tempus Antiochi Epiphanius: propter cujus regnum ista premitur hic, quia fuit figura Antichristi, de quo principalius hic intenditur.

ET CONFORTABITUR, sicut dictum est in hac parte tangitur processus regnum Egypti et Syriae. Et dividitur in tres partes; quia primò tangit historiam istorum regum usque ad Antiochum magnum, qui fuit pater Antiochi Epiphanius; secundò exinde tangit historiam de regno Antiochi magni, ibi : **Fili autem ejus, Terito** describitur Antiochi Epiphanius regnum, ad quod principalius intendit venire, ibi : **Et stabit in loco ejus despectus**. Dicit ergo primo sic : **Et confortabitur**, etc., id est, Egypti: quia primus rex, qui ibi successit, Alexander, scilicet, Ptolomeus Lagi filius, fuit vir prudens et fortis, et multum dilatavit regnum suum.

ET PRINCIPIBUS EIS. Quod sic est intelligendum, de principibus ejus, id est, de principibus ab eo descendentiibus aliquis erit potentior eo, quia Ptolomeus Philadelphus filius ejus fuit eo potenter, et diu, et sapienter, unde tempore ejus Sept. interpres transulerunt sacram Scripturam in Alexandri, et tantus amator sapientie fuit, quod libros omnium gentium in sua bibliotheca congregavit; sequitur.

MENOCRUS.

REX AUSTRI. Ptolomeus, qui primus Egyptum cepit, ut diximus, et deinde regnum suum multum amplificavit.

ET PRINCIPIBUS EIS. Urus de principibus Alexander, inimicorum Antiochus cognomen Theos.

PRAEVALEBIT SUPER EUM, scilicet regem Austræ, id est, Egypti, Ptolomeus Philadelphus.

TRINUS.

CONFORTABITUR REX AUSTRI, nomen Ptolomeus Lagi, primus post Alexandrum Egypti rex (inquit S. Hieron.), eisque successores ali reges Egypti, que Judea ad Austum, sive Syria, et reliqua Asia ei est ad Aquilonem; unde Seleucus ejusque posteri reges Asiae passim hic vocantur reges Aquilonis, sicut reges Egypti reges Austr. De utriusque fusi egi in Chronico. De duobus porrò solis his Egypti et Asiae regibus hic agit Gabriel, quia hellorum per hos gerendorum participes futura erat Judea, media inter utroque, per-

nde atque isthmus inter duo maria interiacens, ut ait S. Hier. Reliquorum ducum Alexandri, vel successorum non meminit, eò quod Judeam non attinserent.

Quantumcumque porro confortatus fuerit rex Egypti, tamen ex principibus Alexandri Magni (de quo versibus praecedentibus) alias quidam prævalebat super

VARIETAS LECTIIONUM.

Vers. 6. — *Vulg.* Et post finem annorum federabuntur; filiaque regis Austri veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, et non obtinet fortitudinem brachii, nec stabit semen eius: et tradetur ipsa, et qui adduxerunt eam, adolescentes ejus, et qui confortabant eam in temporibus.

Pagn. Conjungentur, etc., veniet ad regem Aquilonis, ut faciat rectitudines, etc., tradetur, etc., et genitor ejus, et confortans eam.

Vatab. Ut sanciat pacem, tradetur, etc., et qui retinerunt eam eodem tempore.

Testo Mald. aliqui. Et genitrix ejus.

Sept. Et post annos illius commiscetur, etc., ingredietur facere fœderam cum eo, etc., et adolescentula, et confortans eam.

Syr. Exactius aliquot annis fodere jungentur: filiam Ptolomei dabit Alexandre fratri Antiochi et Petri, et filia regis Austri abilit ad regem Aquilonis, Alexander abiens assum Pataram filiam ad hoc ubi sit uxor, ad hoc ut pacem inter eos conciliet; Ptolomeus venit contra Alexandrum generum suum ad occidendum eum, at non poterit propter metum quo ipsa afflicterit, immo filia Ptolomei qua dabitur Demetrio post obitum Alexandri Magni mariti sui tradetur ipsa, et qui adduxerunt ipsam adolescentulae eam, et qui subdidi fuerint ei illi temporibus.

7. — *Vulg.* Et stabit de germine radicum ejus plantatio; et veniet cum exercitu, et ingredietur provinciam regis Aquilonis; et abutetur eis, et obtinebit.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

Vers. 6. — *Federabuntur*, ali: *Sociabuntur, commiscebuntur*, id est, affinitatem contrahent. *Facere amicitiam*; ali: *Ut faciat rectitudines, fœdera*. Hebr., mesarim, a verbo *iasar* quod significat *placere, rectum esse*, dirigere: unde mesarin rectos significat, et *rectitudines*: sed quia *rectitudines* haec quas femina illa factura erat inter inimicos quos erat conciliatura, nihil aliud erant quam fœdera et amicitia, recte aliqui vertunt *fœdera*, et recte aliqui perspicit nostre interpres, *facere amicitiam*, significat etiam *equitatem*: eam oī causam illa ita transferunt: *Adolescentes ejus*, et qui confortabant eam; ali: *Et traditur genitor ejus, et confortans eam, et genitrix*. Hebr., נָתַן quod variè vertitur: *Adolescentes*, id est, filii ejus, genitrix, genitor; *talad* significat gignere, sed aliqui accipiunt passim, et sic vertunt filii ejus adolescentes, scilicet, ab eā genit, alii activū, et sic redundat *genitor*, sed minus bene nisi per genitricem intelligent nutricem ejus. 7. *Stabit de germine radicum ejus plantatio*; ali: *Super basim ejus*; Sept: *De flore radicis ejus, preparatione, vel in preparatione*. Hebr., *cano, preparatio ejus, bases ejus*, nemp germinis. *Ingredietur provinciam ejus*; ali: *Munitiōnem*. Hebr., *megbon*, id est, praesidia, et arcis munitiones. *Et abutetur eis*; ali: *Faciet eis de voluntate*. Hebr., *negashah bahem*, et faciet in eis, vel cum eis, id est, Assyriis relationum more Hebreorum sine antecedente, pro suo arbitrio erit, id est, vivet. 8. *Insuper et Deos eorum, et sculptiua*; ali: *Deos eorum cum principibus*. Hebr., *nesiehem*, hoc est, *sculptiua eorum*: derivatur a verbo *nasa*, quod significat confare, unde illud significa confitare, et sculptile, et idolum; quam significacionem secutus est nostre interpres, significat etiam hoc verbum regnare facere, et principem constituer, et hanc significacionem expressit Pagn.; sed tamen hic minus recte, quia non de hominibus, sed de spoliis hic est sermo: *Vasa quoque pretiosa*; ali: *Desiderii, charissima*, quod idem est. *Ipsa prævalebat*: *Syr.* explicat: *Hic duplo magis elevabitur supra regem*.

eum, nempē Antiochus οὐεῖ, Seleuci Nicanoris ex filio nepos, Asia rex, à genero suo Magas Ptolomai Philadelphi regis Egypti germano fratre, sed hoste, sollicitatus, totius Asiae et Orientis viribus Egyptum imperat. Sed Ptolomaeus Philadelphus, ubi se viribus inferiorem senserit, ut aiunt Pausanias, Justinus, Hier, et alii, prudenti consilio,

ANNOTATIONES.

LYRANUS.

Vers. 6.—*Et post finem*, etc., quia iste Ptolomeus Philadelphus multum depresserat regem Syriae, sic ut et pater ejus, sed voluit finem ponere bello, et sibi fœderare regem Syriae, dando sibi suam filiam uxorem nomine Berenicem, ut sic regnum Syriae acquireret nepotibus suis. Et hoc factum est tempore tertii regis Syriae, scilicet Antiochi Theos; et hoc est quod subditur hic.

Filiaque regis Austri, id est, Egypti.

Veniet ad regem Aquilonis, id est, Syriae.

Facere amicitiam, inter patrem et maritum per matrimonium predictum.

Et non obtinet fortitudinem brachii, id est, filia regis predicti non tenet fortitudinem regis Syriae.

Nec stabit semen eius, id est, filii ex eā nati non obtinebunt regnum, sicut cogitaverat rex Egypti Ptolomeus Philadelphus, ut dictum est. Ratio autem huius fuit, quia Antiochus Theos rex Syriae habebat aliam uxorem, nomine Laodicem, et ex eā filium suum Seleucum Callinicum. Ita autem Laodicea quae fuit prima Antiochi Theos, reputata est quasi ancilla, postquam copulata est ei Berenice filia regis Egypti, sed tamen postea recepta fuit ab eo in gratiam. Et ipsa timens ne iterum a mari expellere cura filio suo pro Berenice, et filiis suis, id est maritum suum veneno interficeret, et Berenice cum filiis suis occidi procuravit, et hic filius eius Seleucus Callinicus patru suu in regnum successit. Et hoc est quod dicitur.

Et tradetur ipsa, scilicet Berenice, filia regis Egypti, quae tradita fuit ad mortem, ut dictum est.

Et qui adduxerunt eam, adolescentes eius, id est, domicelli qui venerunt cum eā ad Egyptum in Syria, portans secum idola auri et argenti, et alia pretiosia jocalia illius regni; et hoc est quod dicitur hic.

Et stabit. Exurget in regnum, evadet rex.

ET NOCHUS.

De germine radicum eius plantatio: et veniet cum exercitu, et ingredietur, Ptolomeus Evergetes, Ptolomei Philadelphi successor, qui fuit ex eodem germine, quia fuit frater ejus. Ille enim ultus est injuria fratris sui Philadelphi illatum, simulque necips neptis sue Berenices.

Provinciam regis Aquilonis. Regnum Syriae, in quo regnabat Seleucus Callinicus.

Abutetur eis. Capiet, vexabit, spoliabit, occidet pro arbitrio suo.

Otinebit. In Hebreo est, corroborabit sese, ut verit Vatab, vel, confortabitur, ut Pagn.

TIRINUS.

Stabat in regio Egypti throno, de germine radicum Philadelphi, plantatio, Ptolomeus Evergetes frater Philadelphi. His ulturus injuriam fratris suo fratrissime filie, et ex filiā nepoti illatum, cum valido exercitu ingredietur provinciam, Seleucus Callinici regis Syriae et Asie, et victor pro libito abutetur eis, et Laodice Berenices semulum interficiet: thesauros omnes Asiae diripet: quadriginta auri talentorum milia inde effert.

LYRANUS.

VERS. 8. — INSUPER, ET DEOS EORUM, ET SCULPTILIA. Obtinebit, supple.

VASA QUOKO PRETiosa AURI, etc. Ipse scilicet Ptolomeus Evergetes.

TIRINUS.

IPSE PREVALEBIT, etc., id est, adversus regem Syriae.

INSUPER ET DEOS EORUM, ET SCULPTILIA, ET VASA PRETiosa ad duo milia et quingenta abducet in Aegyptum, inter qua cùm viderent Aegypti etiam illa idola sibi redditia, quae olim Cambyses ex Aegypto in Persis avexerat, in tanti beneficio à suo rege

VARIETAS LECTIONUM

VERS. 10. — *Vulg.* Filii autem ejus provocabuntur, et congregabunt multitudinem exercitum plurimum; et venient properans, et inundans: et revertetur, et concitatibus, et congregietur cum robores ejus.

Pagn. Irritabuntur, etc., et venient veniendo, et mundabit, et transibit, etc., irritabuntur usque ad munitionem ejus.

Arias. Et filii miscubunt se, etc., irritabuntur usque ad fortitudinem.

Vatab. Unusquisque magno apparatu veniens, etc., progedietur usque ad fines regni, etc., irritabuntur adversus munitiones ejus.

Sep. Congregabunt turbam inter medium multorum, et venient adveniens, et sedebit, et congregietur. *Syr.* Ptolomeus et filii ejus irritati.

Arab. Ingredietur, et obruet, et perplexa erit ejus fortitudo.

11. — *Vulg.* Et provocatus rex Austri egredietur, et pugnabit adversus regem Aquilonis, et preparabit multitudinem nimiam, et dabitur multitudine in manu ejus.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

VERS. 10. — Provocabuntur; ali: Irritabuntur, miscubunt se, ut scilicet simul exercitum congregent. Et venient veniendo; ali: Vident veniendo. Vatab, in concordia vocat hunc numerum plurem, et singulariter, al enim: Unusquisque magno apparatu veniens. Et inundans; ali: Et inundabit: sicut fluens terram operiens eam etiam aquis suis mundat et purificat. Et revertetur; ali: Et sedebit, id est, obsidebit, quasi legerint à θεού non à Αριανού. Sensus autem est congruus. Et congregietur cum robore ejus; ali: Pervenientque usque ad praesidium ejus, id est, arcis Egypti occupabit. 12. Et dejecti multa milia; ali: Viginti milia, decem milia. Ilebr. rōbō proprie viginti milia, sed ponitur fortassis numerus certus pro incerto. Sed non prævalebit; ali: Non robabarit. In opibus nimirū; ali: Substantia multa, id est sensus. 13. Venient properans; Sept. Ingredietur ingredições, id est, omnino ingredietur.

ANNOTATIONES.

LYRANUS.

VERS. 10. — FILII AUTEM EJUS. Hic consequenter agit de regno Antiochi magni, qui fuit filius Seleuci regis Syriae. Et dividitur in duas partes, quia primo ostenditur qualiter pugnabit contra Ptolomeum Philopatorem; secundo qualiter pugnabit contra filium ejus Ptolomeum Epiphanem, ibi: Convertetur enim rex Aquilonis. Circa primum considerandum quod mortuo Seleuco rege Syriae ut predictum est, duo filii ejus, qui tunc erant parvuli, creverunt scilicet Seleucus Ceraunus qui erat primogenitus, et Antiochus magnus qui erat secundus natus. Mortuo au-

tem Ptolomeo Evergete, quia patrem eorum intercerat et matrem, ut visum est, regnante Ptolomeo Philopatore in Aegypto loco patri sui Ptolomei Evergetis, duo fratres predicti moverunt contra eum primum ad vindicandum mortem parentum, sed infra breve tempus Seleucus Ceraunus mortuus est, et sic Antiochus magnus solus ivit ad pugnandum contra Ptolomeum Philopatorem: tamen Antiochus vixit fugi de campo, et hoc est quod dicitur: *Filius autem ejus, id est, Seleuci Callinici.*

Provocabuntur, scilicet ad vindicandum mortem patris, et mortem ipsorum.

IN DANIELEM

accepti recognitionem et memoriam, cognomen illi Evergetis, id est, benefactoris, esse voluerunt, inquit S. Hieron.

REX AUSTRI, id est, Egypti.

LYRANUS.

VERS. 9. — ET REVERTETUR, etc. Devicta tamen, et spoliata Syria, modo prædicto.

MENOCIUS.

ET INTRABIT IN REGNUM, etc., ET REVERTETUR AD TERRAM SUAM, etc., id est, sine ullo suo detrimento, aut periculo venient in Syriam; et incolumis in regnum suum Aegypti revertetur.

A vers. 10 ad 15.

Pagn. Stare faciet multitudinem magnam.

Arias. Et dabitur turba.

Sept. Eferabitur rex, etc.

Syr. Excabit exercitum copiosissimum.

Arab. Obninet rex Austri.

12. — *Vulg.* Et capiet multitudinem, et exaltabitur cor ejus, et dejecti multa milia, sed non prævalebit.

Pagn. Elevabit multitudine, exaltabit cor suum, et dejecti viginti milia, et non robabarit.

Arias. Decem milia. *Ita Sept.*

Vatab. Eisque cor inoslect, et sternet aliquot myriades, verum non Victoria solidia erit.

Syr. Sternet multos, at non firmabitur.

13. — *Vulg.* Convertetur enim rex Aquilonis, et preparabit multitudinem multo maiorem quam prius: in fine temporum annorumque, venient properans cum exercitu magno, et opibus nimis.

Pagn. Et substantia multa.

Arias. Stare faciet turbam multam præ priore, etc., venient veniendo in exercitu magno.

Septuaginta. Ingredietur ingressiones in virtute magna.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

VERS. 10. — Provocabuntur; ali: Irritabuntur, miscubunt se, ut scilicet simul exercitum congregent. Et venient veniendo; ali: Vident veniendo. Vatab, in concordia vocat hunc numerum plurem, et singulariter, al enim: Unusquisque magno apparatu veniens. Et inundans; ali: Et inundabit: sicut fluens terram operiens eam etiam aquis suis mundat et purificat. Et revertetur; ali: Et sedebit, id est, obsidebit, quasi legerint à θεού non à Αριανού. Sensus autem est congruus. Et congregietur cum robore ejus; ali: Pervenientque usque ad praesidium ejus, id est, arcis Egypti occupabit. 12. Et dejecti multa milia; ali: Viginti milia, decem milia. Ilebr. rōbō proprie viginti milia, sed ponitur fortassis numerus certus pro incerto. Sed non prævalebit; ali: Non robabarit. In opibus nimirū; ali: Substantia multa, id est sensus. 13. Venient properans; Sept. Ingredietur ingredições, id est, omnino ingredietur.

LYRANUS.

VERS. 11. — ET PROVOCATUS, etc., id est, rex Austri.

EGREDIETUR, obviam Antiocho magno.

ET PUGNABIT ADVERSUS, etc., id est, contra Antiochum magnum regem Syriae.

ET PREPARABIT, etc., id est, multo maiorem, quam sit multitudine exercitū Antiochi.

ET DABITUR, etc., qui exercitus Antiochi devictus fuit à Ptolomeo Philopatore.

MENOCIUS.

ET PROVOCATUS REX AUSTRI EGREDIETUR. Dicit provocatus egredietur, quia non prius obviam hosti præcessit, quam totam primum Syriam Antiochos, et re-

COMMENTARIA. CAPUT XI.

ET CONGREGABUNT, etc., ad pugnandum contra Ptolomeum Philopatorem.

ET CONCIBITUR, qui antequā committerent bellum cum rege Aegypti; Seleucus Ceraunus frater senior mortuus est, et auditā morte, frater ejus Antiochus magus festinante venit de Babylone, ut cum exercitu pugnaret adversus Ptolomeum, et hoc est quod dicitur: *Et veniet properans, etc. Scilicet de Babylonia audita fratria morte.*

ET CONGREDETUR, etc., id est, cum forte exercitu venient ad pugnandum contra Ptolomeum regem Aegypti.

MENOCIUS.

FILIUS AUTEM EIUS, regis nimis Aquilonis, Seleucus Callinici.

PROVOCABUNTUR. Irritabuntur.

ET VENIET, etc. Dixerat, provocabuntur, numero multitudinis quia ambo fratres Seleucus, selectus, Ceraunus, et Antiochus Seleucus Callinici filii bellum inchoaverant; sed Seleucus in ipsa belli expeditione mortuus est, Antiochus vero illud est prosecutus.

PROPERANS, etc., quasi fluvius terram operiens multitudine copiarum.

REVERTETUR, scilicet ad regnum Syriae occupatum a rege Aegypti.

CUM ROBORE EUS. Cum exercitu ejus, regis scilicet Aegypti, Ptolomei Philopatoris, Ptolomei Evergetis filii.

TIRINUS.

FILIUS AUTEM EIUS, scilicet Callichi Syria regis, qui cum Ptolomeo Evergete infeliciter pugnaverat, et ex equo precipitatus interierat, teste Justino: Illojus, inquam, duo filii Seleucus Ceraunus, et Antiochus Magnus ad ulciscendum præterit parentis, et toius Syrie cladem provocabunt ad arma, et congregabunt multitudinem exercitum plurimum. Sed altero illo, nempe Ceraunio, duo à suis interfecto, solus superstes Antiochus rem aggredietur; unde in singulari numero subdit Angelus: *Et sicut properans, et inundans, totam Syriam brevi recuperabit, adjutus proditio Theodori, et mox in Aegyptum properabit. Interim è vivis sublati Ptolomeo Evergete, filius eius.*

LYRANUS.

VERS. 11. — ET PROVOCATUS, etc., id est, rex Austri.

EGREDIETUR, obviam Antiocho magno.

ET PUGNABIT ADVERSUS, etc., id est, contra Antiochum magnum regem Syriae.

ET PREPARABIT, etc., id est, multo maiorem, quam sit multitudine exercitū Antiochi.

ET DABITUR, etc., qui exercitus Antiochi devictus fuit à Ptolomeo Philopatore.

MENOCIUS.

VERS. 11. — ET PROVOCATUS, etc., id est, rex Austri.

EGREDIETUR, obviam Antiocho magno.

ET PUGNABIT ADVERSUS, etc., id est, contra Antiochum magnum regem Syriae.

ET PREPARABIT, etc., id est, multo majorem, quam sit multitudine exercitū Antiochi.

ET DABITUR, etc., qui exercitus Antiochi devictus fuit à Ptolomeo Philopatore.

MENOCIUS.

ET PROVOCATUS REX AUSTRI EGREDIETUR. Dicit provocatus egredietur, quia non prius obviam hosti præcessit, quam totam primum Syriam Antiochos, et re-

cuperasset, et usque ad Paphiam urbem progressus esset, que ut ait D. Hieron. in foribus erat Aegypti.

DABITUR MULTITUDO, id est, tradetur multitudo exercitus Antiochi in manus Ptolomei, vieti enim conducto magno exercitu ex Graecia.

TIRINUS.

Ptolomeus Philopator rex Aegypti tantis cladi bus provocatus, collectus è Graecia, et aliunde maximis copiis, obviam egreditur Antiocho regi Aquilonis. Et iuxta Raphiam urbem in foribus Aegypticum confligit, et quidem conflixtu sat felici, Arsinoe Philopatoris sorore lacrymis suis Aegyptios robabantur.

LYRANUS.

VERS. 12. — ET CAPIT, etc., quia multis de exercitu Antiochi cepit vivos.

ET EXALTABIT CORNI EJUS, id est, cor Ptolomei Philopatoris proper victoriam habitum.

ET ADUCIT MULTA, scilicet de exercitu Antiochi.

SED NON PREVALEBIT, scilicet, quia non potuit capere Antiochum, sed evasit per fugam.

MULTA MILLIA. Hebreos est, viginti millia.

MENOCIUS.

NON PREVALEBIT. Non plane debellabit, nam Antiochus fuga claps est.

TIRINUS.

SED tamen non omnino prævalebit. Nam præter Syria nihil extorquere, potuit ab Antiocho jam fugā elaps. Qui et paucis post annis, competit Philopatris ignavia (noctes in stupris, dies in epulis absumentis, ut ait Justinus).

LYRANUS.

VERS. 15. — CONVERTETUR. Hic consequenter describit pugna Antiochi magoi contra Ptolomeum Epiphanem. Et dividitur in tres partes, qui primo facit quod dictum est; secundū ponit quoddam incidentem, ibi: *Filius quoque. Tertiū revertitur ad propositum, ibi: Et veniet. Circa primum considerandum quod Antiochus magnus devictus à Ptolomeo Philopatore, ut visum est, ut posset vindicare opprobrium suum, insurrexit contra Ptolomeum Epiphanem regnante in Aegypto loco patris sui defuncti, scilicet, Ptolomei Philopatoris. Et hoc est quod dicitur, convertetur, id est, Antiochus magnus rex Syriae.*

ET PRÆPARABIT, scilicet in pugna quam habuerat contra Ptolomeum Philopatorem.

ET IN FINE, etc., id est, post magnum tempus, mortuus Philopatrorum prædicto.

VENIET PROPERANS, scilicet iste Antiochus magnus.

CUM EXERCITU MAGNO, ex multitudine bellatorum.

ET OPIBUS, etc., ex abundanti pecuniarum et vi-

ctualium.

IN FINE, etc., id est, post aliquot annos; sic sup., n. 6.

MENOCIUS. — TIRINUS.

CONVERGENTUR, ad arma resumenda, et bellum contra Aegyptios instaurandum. Ergo in fine temporum annorumque, id est, post evolutum aliquot annorum

tempus, sed mortuo interim Philopatore, contra filium eius Ptolomeum Epiphaneum, quatuor annorum pueris.

VARIETAS LECTIONUM. A vers. 14 ad 19.

VENS. 14. — *Vulg.* Et in temporibus illis multi consurgent adversus regem Austri, filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur, ut implant visionem, et corrent.

Pagn. Filii amplius dissipatorum, etc., elevabuntur ut stare faciant visionem.

Arias. Stabunt super regem.

Sept. Ut filii pestilentium, etc., ut statuant visionem et infirmabuntur.

Syr. Filii sclerati, etc., ad asserandam visionem. Arab. Filii reliquarum populi tui auferentur.

15. — *Vulg.* Et veniet rex Aquilonis, et comportabit agerem, et capiet urbes munitissimas; et brachia Austri non sustinebunt, et consurgent electi ejus ad resistendum, et non erit fortido.

Pagans. Et populi electorum ejus, et non fortitudo. *Vatab.* Brachia Austri non subsistunt neque delecti milites, neque illa prorsus erunt eis vires.

Sept. Non erit fortitudo ad standum.

Syr. Ponet insidias, et capiet arcus; brachium Austri non resisteat, quia non habet facultatem resistendi. Arab. Sanguinem effundet super terram, et capiet.

16. — *Vulg.* Et faciet veniens super eum iuxta placitum suum, et non erit qui stet contra faciem ejus; et stabit in terra inclita, et consumetur in manu ejus.

Pagn. Et stabit in terra Israel desiderabilis. *Arias.* In terra ornamenti.

Vatab. Aggressus rem geret ex animi sententiâ, etc., in terra eximia.

Sept. In terra labii.

17. — *Vulg.* Et ponet faciem suam, ut veniat ad tenendum universum regnum ejus, et recta faciet cum eo; et filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud; et non stabit, nec illius erit.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

VENS. 14. — *Fili quoque prævaricatorum;* alii : *Dissipatorum, pestilentium, Pharitisim,* id est, impiorum qui semper ferè à Sept. dicuntur pestilentes, qui quasi peste ales inficiunt. 15. *Et brachia Austri non sustinebunt;* alii : *Non subsistunt,* id est, vires Ægypti resistere non poterunt. 16. *Stabat in terra inclita;* alii : *Desiderabilis, in terra ornamenti.* Vide Concord. v. 9, c. 8. 17. *Ut veniat ad tenendum universum regnum ejus;* Sept. *Ut ingrediatur in fortitudine totius regni,* scilicet, ut illud possideat. *Recta faciet cum eo;* alii : *Recti erunt cum eo.* *Recta faciet,* id est, federa equis conditionibus iniet, et simul illius duces in illud fodus consentient, quos rectos *Vulg.* appellat, id est, *recta facient.* Vide sup. *Et filiam feminarum dabit ei;* alii : *Data pulcherrima filia;* unde *filia feminarum,* id est, speciosissima omnium, neme Cleopatra; *Ut evertat illud;* alii : *Ut perdat eam; illud;* id est, regnum; *eam,* id est, congregationem ilam, ut explicat Pagn. 18. *Cessare faciet principem opprobrii sui,* et *opprobrium ejus convertetur in eum;* alii : *Cessare faciet principem probis afficiens eum, ne quisquam probrum suum inferat ei.* *Principis opprobrii ejus nominatur,* quia contra eum rebellavit eumque cessare fecit; id est, quiescere à bello. 19. *Ad imperium terre sue;* alii : *Ad munitiones, ad fortitudinem terra sue,* scilicet, ut eas expugnet, et re capiat quas Judas Machabeus ab illis abstergerat.

ANNOTATIONES.

LYRANS.

VENS. 14. — *In temporibus,* etc., id est, contra Ptolomeum Epiphaneum regem Ægypti quia Philippus rex Macedonum confederatus Antiochæ magni, invadet Ægyptum cum eo tali pacto, quod quilibet eo-

rum habebet civitates propinquiores regno suo quas possent acquirendas in Ægypto.

FILI quoque. Ille ponitur quoddam incidens illius temporis, qui tempore Ptolomei Epiphanius, Onias, qui erat summus sacerdos in Iudea, fugit in Ægyptum.

ptum, dicens se velle impire prophetiam Isai. c. 40 : *In die illâ erit, etc.* Et idœo honorificè suspectus est à Ptolomeo Epiphane, et fecit ei templum simile templo Jerosolymitano, et hoc est quod dicitur Danieli hic : *Fili quoque prævaricatorum populi tui,* id est, populus Israel de quo erat natus Daniel.

EXTOLLENTUR, UT IMPLANT VISIONEM, scilicet, Isaie predictam. Dicuntur autem isti filii prævaricatorum id est, de numero prævaricatorum, quia non erat eis licetum templum adificare, et hostias offerre extra Jerusalem. Et propter hoc in penam peccati eorum, subditur :

ET CORRENT. Quia à Romanis postea destructum est illud templum, et civitas in qua erat, quæ vocabatur tunc civitas Oniae.

MENOCIUS.

FILI QUOQUE PRÆVARICATORUM. *Judei legis prævaricatores.*

EXTOLLENTUR, etc. Extollentur in superbiam, et adficiant templum Heliopoli in Ægypto, idque prætextu adimplendi prophetiam Isaie, cap. 19, n. 19, dicentes : *Erit altare Domini in medio Ægypti;* malè prophetam intelligentes, qui de Christianorum templo vaticinatur, et in legem peccantes, quæ tantum Jerosolymis templum esse jubebat.

CORRUENT. Perdurant, ubi vastata.

TIRINUS.

ADVERSUS REGEM AUSTRI, Ptolomeum Epiphanem multi ante ipsi confederati consurgent jam hostes, ac nominatum Philippon Macedonum rex partituras cum Antiocho Ægyptum, si eâ potiri contingat.

FILI QUOQUE PRÆVARICATORUM POPULI TUI, id est, Judei prævaricatores legis divinae, adhærebunt aliij Antiocho, alii Ptolomeo. Et ex his non pauci, cum Onia filio Oniae tertii sancti, et summi Pontificis, in Ægyptum delapsi, novâ superbâ extollente, ut nomen in Ægypto templum dictum ab Onia Onion, Heliopoli, permisso Ptolomei Philometoris extrahunt æsum templum Jerosolymitanum, ibique sacrificiafferant Deo; falsò prætextu ut implante visionem Isaie 29, v. 19, ubi dicit, futurum altare Domini in medio terra Ægypti. Falso, inquam, nam Isaia ibi non loquitur de altari Iudeorum (quod iuxta legem Domini non poterat esse extra templum Jerosolymitanum) sed de altariis et templis Christianorum, ut ibid. dixi. Sed corrunt. Neque enim altare hoc, et templum stabiliter res profligorum Iudeorum, sed potius autaret, et persundebat.

LYRANUS.

VERS. 15. — ET VENIET REX AQUILONIS. Hic revertitur ad propositum, scilicet, ad scribendum pugnam Antiochi magni contra Ptolomeum Epiphanem, et hoc est quod dicitur : *Et venit, etc., id est, Antiochus magnus rex Syrie,* cum alio rege prædicto.

ET COMPORTABIT AGGEREM, id est, faciet compatri per multitudinem exercitus sui.

ET CAPIT TERRAS MUNITISSIMAS, id est, civitates, quas reges Ægypti ceperant prius in regno Syrie, et

MENOCIUS.

REX AQUILONIS, Antiochus.

COMPONIT ACEREM, obsidebit.

BRACHIA AUSTRI, etc.; virs Ægypti resistere non poterunt.

ELECTI EJUS, electa militum multitudo.

NON ERIT FORTITUDO, quæ ad resistendum sit idonea.

TIRINUS.

VENIET versus Ægyptum rex Aquilonis; et brachia Austri, id est, exercitus, duces, et urbes munitæ in Syriâ Ægyptis subiectâ, non sustinebunt impietum copiarum Antiochii. CONSUBVENT quidem ELECTI EJUS, nempe Scopas dux copiarum Ægyptiarum in Syriâ, item Eropus, Menoces, et Damoxenus, ex Ægypto submissi, sed NON ERIT EIS FORTITUDO AD RESISTENDUM Antiochii, qui

LYRANUS.

VERS. 16. — ET FACIT VENIENS SUPER EUM, id est, contra Ptolomeum.

JUXTA PLACITUM SUUM, quæ civitates predictas recuperavit.

ET NON ERIT QUI STET, scilicet, regis Syrie.

ET STABIT, etc., id est, in Jerusalem et Iudeâ, que dicitur *inclita* proper cultum divinum ibi existentem, quia Antiochus ibi honorificè receptus est.

ET CONSUMETUR IN MANU EJUS, quia inde absulit præsidium Ptolomei regis Ægypti, et eos qui favebant sibi.

MENOCIUS.

FACIET, scilicet Antiochus.

SUPER EUM, super Ægypti regem.

IN TERRA INCLITA, in terra desiderabili : sic solet appellari Iudeâ, ut supra, cap. 8, num. 9, et libro secundo Reg. c. 1, n. 19.

CONSUMETUR IN MANU EJUS; potentia sua Iudeam vastabit.

TIRINUS.

VENIENS CONTRA EUM, ejusque duces predictos, faciet de eis JUXTA PLACITUM SUUM, recipiisque totam Syriam. Nec illa contentius, stabit quoque sua potentia et armis in *inclita* terra Israel, ut Syrus et Arabicus vertunt, quæ vastabitur, et consumetur in manu ejus, Iudeis ultra se illi dedentibus, in modo adjuvantibus in arce Jerosolymorum Ptolomei præsidis infestâ, expugnanda : ita testantur Josephus, Polybius, et S. Hieronymus. Tandem delapsi in Ægyptum ad regem pupillum jam tum septennem.

547

LYRANUS.

ET PONIT FACIEM SUAM, id est, totam attentionem.

UT VENIAT AD TENEUNDUM, id est, regis *Egypti*, quia non sufficit Antiochus magno recuperare civitatem et loca praefixa, sed voluit obtinere totum regnum *Egypti*. Veriuntam quia perpendit, quod hoc non poterat viritate armorum, id est simulacrum facere pacem cum Ptolomeo Epiphane, et querere bonum ejus, propter quod dedit ei filiam suam Cleopatram in uxorem, ut sic melius posset ingredi *Egyptum*. Et hoc est quid dictum hic.

RECTA FACIT CUM EO. Quia Antiochus magnus fecit recta cum Ptolomeo secundum apparentiam tantum.

ET FILIAM FEMINARUM, id est, de numero feminarum. Dabit ei, scilicet Cleopatram.

UT EVERTAT ILLUD, etc., scilicet fraudulenta Antiochi.

Nec illius erit, scilicet regnum *Egypti*, ut cogitaverat, quia duces *Egypti* perceperunt fraudem Antiochi, et cautili se habuerunt contra eum. Similiter filia ejus Cleopatra magis favit marito suo regi *Egypti*, quam patri suo Antiocho.

MENOCHIUS.

PONIT FACIEM SUAM. Animum adiicit.

REGNUM EIS, scilicet Ptolomei.

RECTA FACIT CUM ED; fodus cum illo junget sequitur conditionibus.

FILIAM FEMINARUM DABIT EI. Phrasis est Hebraica, idem significans quod filiam pulcherrimam. Antiochus idem legatus missent, ut a regno Ptolomei Epiphani pupilli abstineret, contumeliose legationem spreverat, ut narrat Justinus, initib. lib. 51; Sallanus, tomo 5, an. mundi 3866, n. 20, per principem opprobrii, intelligit populum Romanum, qui primus ausus est Antiochus parvi facere, quem totus Orients formidabat. Populi ergo Romani minus oportebant opprobrium cessare feci, cum ab Etioli evocatus venit in Greciam, et magnam illius partem sibi subiect.

TIRINUS.

RECTA FACIT CUM EO, id est, non bello, non armis, necbet ei, sed simulata amicitia, fingit se velle protegere pupillum, eique benefacere. Unde et *filiam* Cleopatram, *filiam* FEMINARUM, id est, inter feminas pulcherrimam, dabit ei in sponsam. Quam etiam sexennio post illi submisit, consignata ei pro dote Cœlestria et Iudea. Hac autem omnia dolos faciet, non ut stabilit Ptolomeo regnum *Egypti*, sed ut evertatur illud, creptumque Ptolomeo sibi subiect suogae scepsio adjungat. Unde et Cleopatra filiae sue in mandatis dabit, incautum maritum, et pene ad hunc puerum vel occidat, vel dolo circumveniat, et regnum *Egypti* regni suis Asiatici adnectat. Sed non stabit, non succedet ei hic dolis; ne hæc via erit illius hoc regnum. Nam Ptolomeo ejusque duces, comperto dolo Antiochi, cautius se gerent; et Cleopatra mariti quam parentis amantior, Ptolomei partes lovebit. Ita ex Josepho, et Appiano sanctus Hieronymus.

LYRANUS.

ET CONVERTET, etc. Quia Antiochus Magnus videns se fraudatum a spe obtinendi regnum *Egypti*, conseruit se ad debellandum insulas Asiae.

ET CAPIT MULTAS, de illis insulis.

ET CESSARE FACIT, etc., id est, scipsum quia hoc faciendo provocavit opprobrium suum. Insule enim erant confederatae Romanis, id est ab eis missis est Scipio Africans contra Antiochum, qui devicit eum, et de campo fugavit. Propter quod subiicit.

ET OPPROBRIUM EJUS, etc., id est, in Antiochum. Hac autem expositione videtur contraria textui, quia per hoc Antiochus non fecit opprobrium suum cesse, sed magis augeri; propter hoc recurrendum est ad litteram Hebreacum, qua talis est: *Et reduct ad litteram Hebreacum, qua talis est: Et reduct*

Dominus opprobrium suum super eum, quia proper blasphemias contra Deum incurrit dictum opprobrium, et absque opprobrio suo reddet ei, quia nihil deripit ipsi Deo proper blasphemias Antiochi.

MENOCHIUS.

CONVERTET FACIEM SUAM AD INSULAS. Vident enim Antiochus dolum suum in *Egypto* discussum, alio se verit, cepit Rhodium, Samum, Colophonem, Phoeniceam, et alias insulas.

ET CESSARE FACIT PRINCIPEM OPPROBRII SUI. Placebit oblati pacis conditionibus per L. Scipionem, quem appellat *principem opprobrii sui*, qui ab illo vicitus est. In Hebreo est: *Probris afficienter eum, ut consentaneæ allate interpretationi verit* Pag. Alter Maldonatus: *Et cessare facit principes opprobrium suum in illo*, id est, Scipio Romanorum dux, reiecit a se, convertebat in Antiochum opprobrium, quo prius Romanos affecterat. Cum enim Romani ad Antiochum legatos misissent, ut a regno Ptolomei Epiphani pupilli abstineret, contumeliose legationem spreverat, ut narrat Justinus, initib. lib. 51; Sallanus, tomo 5, an. mundi 3866, n. 20, per principem opprobrii, intelligit populum Romanum, qui primus ausus est Antiochus parvi facere, quem totus Orients formidabat. Populi ergo Romani minus oportebant opprobrium cessare feci, cum ab Etioli evocatus venit in Greciam, et magnam illius partem sibi subiect.

TRINUS.

CONVERTET FACIEM SUAM, et atrah ad INSULAS, occupaque Rhodium, Samum, Colophonem, Phoeniceam, et plures alias. Unde auctis pene in immensus virtus et copia, CESSARE quidam ad tempus FACIT PRINCIPEM OPPROBRII SUI, nempe L. Scipionem, qui una cum fratre suo P. Scipione, Annibale in Africa devictore, junctis copiis Antiocho occurrit, et primos eum devincendo, insignis opprobrii et infamie causa illi erit. Postquam enim Antiochus partim vi, partim fraude, et dolo variisque artificiis, suggestione Annibal, qui vicitus ad eum configit, Romanum principem aliquandiu precepiderit quin, et numeribus, et promissis amplissimis eum corrumperet, et totis imperiis suis socium adscribere, atque ita suspectum Romanis redire tentaverit; tandem tamen opprobrium EJUS CONVERTERET IN EUM; cum cæsus secundo à Scipio, summo probro, cogetur tamen Asiam coeger Romanis, imo remulo suo Eumeni, et sola Syriæ sibi retentâ naues universas, captivos, et transfigas viatorum tradere, sumptus omnes bellū restituere, obsides Romanæ militare, insuper infame tributum quotannis bis mille talentorum (2 Machab. 8, v. 10) pendere: ut fusè Livius, Appianus, Plutarach, Justinus et alii. Denique vicitus à Scipione Antiochus, et intra Taurum montem in sola Syriæ regnare jussus.

COMMENTARIA. CAPUT XI.

550

549

pione, summo probro, cogetur tamen Asiam coeger Romanis, imo remulo suo Eumeni, et sola Syriæ sibi retentâ naues universas, captivos, et transfigas viatorum tradere, sumptus omnes bellū restituere, obsides Romanæ militare, insuper infame tributum quotannis bis mille talentorum (2 Machab. 8, v. 10) pendere: ut fusè Livius, Appianus, Plutarach, Justinus et alii. Denique vicitus à Scipione Antiochus, et intra Taurum montem in sola Syriæ regnare jussus.

MENOCHIUS.

ET IMPINGET, quia in ipso reditu occisus fuit in templo Nanneræ, 2 Machab.

ET NON INVENIETUR, quia ipse, et qui cum eo erant

divisi fuerunt membritum, ita quod eius cadaver non

fuit cognitum nec sepultum. Dicunt tamen aliqui

quod in ipso reditu occisus fuit pugnans contra Elymaeos, et quod primum capitulum secundi Machabœorum loquitur de Antiocho Epiphane ejus filio.

LYRANUS.

VERS. 19. — ET CONVERTET FACIEM SUAM AD IMPERIUM TERRE SUE, quia fugiens de Asia voluit ad terram redire.

VARIETAS LECTORUM.

VERS. 20. — Vulg. Et stabit in loco ejus vilissimus, et indigens decoro regio; et in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio.

Pagn. Exigens gloriam regni.

Arab. Stabit super basi ejus, transversus exactorem glorie regni conteretur.

Clar. Stabit in loco ejus seductor.

Tigr. Illi succedit in regno qui circummittit exigentem tributam, magnificientiam regni, et intra paucis diei non spernit pugnam, etc., conteretur.

Vatab. Non in ira.

Sepuaginta. Et surget de radice ejus planta regni ad preparationem ipsius, transverse faciens gloriam regni, etc.

Syr. Succedit destrutor potentia, et decoris regnum.

Arab. Plantabit regnum super apparatus ejus, removetibz ambientem dignitatem, et lis diebus conteretur, et neque faciebus (blanditiis) negre bello stabit super apparatus ejus.

21. — Vulg. Et stabit in loco ejus despectus, et non tribuet ei honor regius; et veniet clam, et obtinebit regnum in fraudulentia.

Pagn. Et non dabunt ei honorem regni, et veniet in dolore, et obtinebit regnum blanditiis.

Arias. Stabit super basi, etc., veniet in quiete.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITERALIS.

VERS. 20. — Stabit in loco ejus vilissimus; ali: Super basi ejus, id est, loco ejus transversus exactorem glorie regni; id est, pecuniarum tributis gentem gravabit, tributis autem indebitis qui gravat populum, vilis impunita potest. Non in furore, nec in prælio; aliqui: Non in furore militie, non aperto campo. 21. Et veniet clam; ali: In quiete, id est, nullo cogitante. Et obtinebit regnum in fraudulentia; ali: In blanditiis, puta simulatione benevolentie et clementie. 22. Et brachia pugniantis expugnabitur a facie ejus; ali: Et brachia inundationis inundabitur; ali: Brachia obruentis obruentur; id est, vires et copia eorum qui contra Antiochum pro Deum regni larede pugnabunt, abundabunt, imo et opprimentur. 23. Et post amictias cum eo faciet dolum; ali: Post conjunctiones, commixtiones, id est, post foedera inita dolose hebet.

ANNOTATIONES.

LYRANUS.

NON IN FURE, etc., quia non fuit homo bellicosus, nec militaris.

MENOCHIUS.

STABIT IN LOCO EUS; succedit illi in regnum.

VILISSIMUS, ET INDIGNUS DECORE REGIO. Selecum Philopatorem intelligit seniorcm Antiochi magni fa-